

УДК 656.2; 657.6; 65.012.7 DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i62.133632>

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ПІДПРИЄМСТВ

*Петухова Т.О., к.е.н., доцент,
Шамрай А.Є., студентка (УкрДУЗТ)*

У статті авторами запропоновано теоретичні основи розвитку внутрішнього аудиту, як підґрунтя прийняття управлінських рішень на вимогу підвищення прозорості та гаранту забезпечення якісної інформації про діяльність підприємств. Також запропоновано напрям удосконалення методології організації побудови здійснення процесу внутрішнього аудиту та розкрито зміст її основних етапів з акцентом на необхідність урахування галузевих особливостей.

Ключові слова: *аудит, контроль, внутрішній аудит, організація.*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА ПРЕДПРИЯТИЙ

*Петухова Т.А., к.э.н., доцент,
Шамрай А.Е., студентка (УкрГУЖДТ)*

В статье авторами предложены теоретические основы внутреннего аудита, как основы принятия управленческих решений для обеспечения прозрачности и гарантии обеспечения качественной информации о деятельности предприятий. Также предложено направление совершенствования методологии организации построения осуществления процесса внутреннего аудита и раскрыто содержание ее основных этапов с необходимостью учета отраслевых особенностей.

Ключевые слова: *аудит, контроль, внутренний аудит, организация.*

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE DEVELOPMENT OF INTERNAL AUDIT ENTERPRISES

*Pyetukhova T.O., PnD of Economics,
Shamray A., student (USU of RT)*

In the article the authors proposed theoretical bases of internal audit as the basis for making managerial decisions and guaranteeing the provision of qualitative information on the activities of the enterprises. The direction of improving the methodology for organizing the construction of the implementation of the internal audit process is also proposed, and the content of its main stages is disclosed, taking into account the branch features. The article states that the evaluation organization understands the system of conditions and elements for constructing the implementation of the internal audit process and proposes to carry out an audit in the chain of interconnected stages. At the first stage, the goal is set, in determining which one must rely on the directions of using the results of the audit. At this stage, there is also a definition of the subjects of the audit and its type. The following stages are preparing for the receipt and analysis of data. In the future, all existing and possible sources of information that would provide as much information about the activities of railway companies are determined. The pilot phase involves the formation of a work plan (specification of tasks, terms and executors) and expert groups. The fifth stage is the decision-making process and the compilation of documents based on the results of the internal audit. The sixth, final, stage, which is a control phase, is carried out, at the expense of feedback, the introduction of proposals and recommendations into the practical activities and results of the implementation of measures and their efficiency. Thus, an element of an organizational model that can be considered as a typical one is proposed, which provides an opportunity to build audit models for each of its types based on it.

In the development of this topic, at the further stages of the study, it is envisaged to develop a methodological and organizational model of the functioning of the system of internal audit adequate to the needs of enterprises, to improve the forms and methods of conducting internal audit of specialized for research objects, to develop ways of improving and adapting internal audit for the purposes of management taking into account world and domestic experience and requirements of international standards of internal audit.

Key words: *the audit, the control, the internal audit, the organization.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації економіки невід'ємною функцією управління, яке вимагає підвищення прозорості бізнес-процесів, інформативності, своєчасності даних про діяльність структурних підприємств та результатів їх діяльності, резервів, що мають бути задіяні, стає внутрішній аудит, як гарант забезпечення абсолютно достовірної, корисної та неупередженої інформації [1]. Сучасні умови диктують такий розвиток внутрішнього аудиту, який спрямоване не тільки на реалізацію і посилення контрольної функції внутрішнього аудиту, а й на функції безпосередньо не пов'язані з контролем (управлінського консалтингу, аналізу, прогнозу).

Формування цілей статті. Метою статті є розкриття теоретико-методичних основ організації внутрішнього аудиту, який спрямовано на формування інформаційного підґрунтя управління, як джерела достовірної повної та корисної інформації про наявні ресурси та резерви підприємств, що мають реальні перспективи використання для досягнення стратегічних цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених частин загальної проблеми. Необхідність організації і впровадження внутрішнього аудиту на підприємствах досліджували та описували такі відомі вчені, як Ф.Ф. Бутинець, Н.І.Дорош, Л.П. Кулаковська, Ю.В.Піча, Б.Ф.Усач, В.В.Собко, Н.А.Іванова, О. В. Ролінський та інші [2-8]. Але незважаючи на глибоке та всебічне дослідження, вчені, на жаль, недостатньо уваги приділяли процесу трансформації системи контролю підприємств на систему внутрішнього аудиту, що побудовано на основі принципу незалежності та за умови його сучасної інтеграції в інструмент управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення підтримки управлінських рішень щодо управління діяльністю і забезпечення обліку та

контролю за використанням обмежених ресурсів, потребує якісної інформації про витрачені ресурси, їх вплив на діяльність підприємства, умови капіталізації та ефективність здійснення. Таким чином, система контролю є об'єктивною необхідністю для подальшої розробки збалансованої системи загального аналізу ефективності діяльності та впливу на найважливіші показники діяльності підприємств, для вивчення різноманітних аспектів покращення показників діяльності, визначення оптимальних варіантів реалізації рішень, оперативного корегування параметрів та підтримки стратегічних рішень.

За дослідженнями Джон А.Є. внутрішній аудит виник в ХІХ столітті. Перші внутрішні аудитори з'явилися у великих компаніях, бізнес яких був особливо схильний до загрози зловживань (цьому сприяв великий обсяг ділових операцій, безліч складних контрактів з постачальниками і споживачами, територіальне розосередження і т.д.). Не дивно, що першими компаніями, які вдалися до внутрішнього аудиту, були залізничні компанії, в яких він був широко поширений вже в кінці ХІХ столітті. Його роль полягала в попередженні та виявленні спотворень в діяльності господарюючих суб'єктів філій.

Гучні корпоративні скандали, що відбулися в 2000-2001 роки, пов'язані з фінансовим шахрайством в різних компаніях (компанії WorldCom, Enron (США) і ін.), Прийняття у США Закону Сарбейнса - Окслі в 2002 році надало новий поштовх розвитку внутрішнього аудиту у всьому світі. Слід зазначити що, діяльність внутрішніх аудиторів зазнала трансформацію з простої перевірки фінансових операцій до перевірки, спрямованої на досягнення трьох взаємопов'язаних цілей, які полягають в забезпеченні дотримання чинного законодавства, достовірності бухгалтерської (фінансової) звітності та ефективності діяльності господарюючого

суб'єкта. Відмінною рисою сучасного внутрішнього аудиту є використання ним ризик-орієнтованого підходу для обслуговування стратегії управління ризиками організації.

Таким чином, зазначимо, внутрішній аудит має певну історію та етапи трансформації, що свідчить про наявність потенціалу для розвитку та подальшого вдосконалення організації та процесу внутрішнього аудиту з урахуванням організаційної структури підприємства, змін нормативно-законодавчої бази України, динаміки зовнішнього середовища та сучасних викликів інформаційного суспільства.

Організаційне забезпечення розвитку внутрішнього аудиту вимагає термінологічної визначеності стосовно

внутрішнього аудиту, його об'єктів, етапів та результатів.

Дослідження визначень, які мають відношення до теоретичних основ аудиту та практично використовуються, дозволяють розглядати аудит як перевірку даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів.

У дослідженні Філозопа О.В. [9] проведений аналіз визначень внутрішнього аудиту в економічній літературі (таблиця 1).

Таблиця 1

Трактування терміну «внутрішній аудит» [9]

Автор	Трактування терміну
Алборов Р.А.	Внутрішній аудит – це фактично внутрішньогосподарський контроль
Пономаренко П.Г.	Внутрішній аудит – це перевірка дотримання встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку і надійності функціонування внутрішнього контролю
Вітюк Л.М., Гайдай Л.П.	Внутрішній аудит – це регламентована внутрішніми документами підприємства сукупність процедур внутрішнього контролю ланок управління і різних аспектів діяльності підприємства, які здійснюються спеціалізованим відділом або окремою посадовою особою з метою допомоги органам управління в ефективному внутрішньому контролі
Калистратов Л.М.	Внутрішнім контролем (аудитом) розуміє організовану економічним суб'єктом, діючу в інтересах керівників або власників, регламентовану внутрішніми документами систему контролю за дотриманням встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку та надійністю системи внутрішнього контролю.
Пантелєєв В.П.	Внутрішній аудит – це аудит, який здійснюється співробітниками суб'єкта господарювання
Пантелєєв В.П., Корінько М.Д.	Внутрішній аудит – це діяльність з оцінювання, яка організована в межах суб'єкта господарювання і яку виконує окремий його відділ чи окрема особа

В результаті дослідження поняття «внутрішній аудит» можна виявити декількох базових підходів до його трактування. У вузькому розумінні поняття внутрішнього аудиту найчастіше ототожнюють з термінами «внутрішній контроль» і «ревізія». Відповідно до першого підходу, поняття внутрішнього аудиту ототожнюють з ревізією, під якою розуміється всебічна і глибока документальна і фактична перевірка виробничо-фінансової та комерційної діяльності суб'єкта господарювання за певний період часу[4].

Як відомо, ці два поняття мають багато спільного, а саме: оцінка та звірка достовірності бухгалтерської звітності проводяться за однаковими методиками ведення податкового і фінансового обліку, однаково здійснюються документальний і фактичний контроль. Але якщо заглибитися в поняття, ревізія є формою контролю над підприємством, організацією або компанією з боку держави з метою перевірки бюджетних правовідносин, а внутрішній аудит виконує не тільки контрольні функції, а й орієнтує сучасний бізнес на отримання інформації для прийняття управлінських рішень. Тому різниця між ревізією та внутрішнім аудитом очевидна, хоча на перший погляд ці поняття дуже схожі.

На нашу думку, найбільш широко тлумачать визначення науковці Вітюк Л.М. та Гайдай Л.П. [9]. Але, ми вважаємо, що сучасні вимоги потребують розширення трактування внутрішнього аудиту за рахунок доповнення додатковими акцентами на незалежність, на пріоритетність в процесі пошуку резервів ефективності діяльності та обґрунтування заходів з підтримки її конкурентних переваг підприємств.

Саме уточнення визначення внутрішнього аудиту є теоретичною основою для удосконалення методології організації його на підприємствах.

До принципів аудиту належать незалежність, об'єктивність,

компетентність, конфіденційність, чесність, професійна поведінка, професійні норми і технічні стандарт, належна (розумна) ретельність[10].

Організація – це процес по впорядкуванню всіх елементів дослідження в часі і просторі [11]. Під організацією оцінки будемо розуміти систему умов та елементів побудови здійснення процесу внутрішнього аудиту. Організаційно, внутрішній аудит підприємств можливо здійснити у ланцюзі взаємопов'язаних етапів [12].

На першому етапі задається мета, при визначенні якої необхідно спиратись на напрямки використання підсумків аудиту. Таким чином, формулювання мети надасть можливість визначення кола задач, які повинні бути вирішені після аудиту. Програма аудиту складається з конкретизації завдань аудиту. Крім того, даний етап передбачає визначення предмету та означення об'єктів. Предмет відповідає на запитання, що ми вивчаємо. При визначенні об'єктів варто розуміти, що підсумки аудиту безпосередньо залежатимуть від якості, достовірності та обсягу отриманої інформації.

Об'єктами внутрішнього аудиту є результати діяльності підприємства, його структурних підрозділів, посадових осіб, які відображені у показниках звітності дочірніх підприємств, яка підлягає перевірці, а також інші об'єкти на розсуд власника суб'єкта господарювання відповідно до поставлених перед аудитором завдань. Дослідженню внутрішнього аудитора підлягають достовірність та оперативність інформаційного забезпечення управління, правильність та відповідність умовам господарювання облікової політики (особливо в питаннях оподаткування), стан, а також правильність та ефективність використання господарських засобів, зобов'язань, власного капіталу, відповідність працівників займаним посадам, дієвість внутрішнього контролю, аналіз

ефективності господарювання в цілому та у розрізі окремих бізнес-проектів та процесів [13].

На цьому етапі відбувається також визначення суб'єктів здійснення аудиту та його тип. Мета та можливість отримання необхідної інформації визначають тип. Службами внутрішнього аудиту здійснюються такі типи аудиту:

- аудит ефективності - оцінка і аналіз діяльності об'єкта аудиту на предмет ефективності, економічності, продуктивності і результативності;
- аудит відповідності - оцінка, перевірка дотримання об'єктом аудиту норм законодавства тощо.

Варто при цьому пам'ятати, що не тільки для кожного об'єкту аудиту передбачається аналіз притаманних показників та характеристик, а й кожному типу теж. Тобто, необхідно враховувати час й вартість отримання інформаційної бази та подальшої її обробки. Для суб'єктів, які виконують аудит необхідно розробити інструкції та регламент діяльності. Якщо суб'єктами є експерти, то необхідно здійснити підготовчі роботи для формування експертної групи.

На наступних етапах відбувається підготовка до отримання та аналізу даних. Вид та об'єкт аудиту окреслює систему параметрів. Тобто, необхідно визначити критерії аудиту. Для цього виникає потреба в здійсненні логічного аналізу внутрішнього змісту критерію, визначення його особливостей.

Надалі, визначаються всі існуючі та можливі джерела інформації, які б надавали як найбільше інформації про діяльність підприємства. Джерелами інформації для отримання показників можуть бути: статистична звітність; фінансова звітність та рахунки бухгалтерського обліку; кадрова документація; розпорядні документи (накази, розпорядження); посадові інструкції; звіти з попереднього внутрішнього аудиту (при наявності); матеріали наукових досліджень, тощо.

Разом із цим наявність різноманітних даних, отриманих з різних джерел інформації, у ряді випадків приводить до утруднення їх вибору в практичному використанні. Такі особливості інформаційного забезпечення пов'язані з тим, що дані, які є в наявності, збираються для різних цілей. Вони характеризуються різними охопленнями об'єктів спостереження, періодичністю, оперативністю, методиками розрахунку.

Таким чином, актуальною проблемою функціонування ефективної системи внутрішнього аудиту є відсутність методологічного єдності інформаційної бази, яка тягне за собою збір різнотипних аудиторських доказів і, як наслідок, різних результатів перевірки і складності систематизації цих результатів при підготовці аудиторського висновку. Щоб вирішити цю проблему необхідно уніфікувати збір аудиторських доказів, забезпечуючи комплексний єдиний підхід до внутрішнього аудиту та його методикою, що не що порушує цілісну картину сприйняття стану систем і підсистем фінансового, управлінського, податкового обліку, контролю і аналізу та інших підсистем господарюючого суб'єкта.

Виходячи із зазначеної ситуації й міжнародного досвіду, пропонується розглянути можливості рішення проблеми підвищення інформативності даних, шляхом впровадження в практику використання додаткових показників та розробки відповідної форму звітності, схеми її внутрішнього документообігу.

Джерела доказової інформації, що характеризують об'єкти внутрішнього аудиту, досить різноманітні і мають неоднакове значення для формулювання об'єктивного аудиторського висновку. Тому аудитор повинен знати і чітко уявляти, які відомості він повинен зібрати, і з яких джерел вони можуть бути ним одержані. Більш того, аудитор, займається проведенням внутрішньої перевірки, повинен поєднувати в собі знання і вміння не тільки бухгалтера, юриста, менеджера, а

також спеціалізовані знання в області основних видів діяльності, здійснюваних господарюючим суб'єктом.

Основний перелік джерел доказової інформації про діяльності клієнта наведено в правилі (стандарті) №5 аудиторської діяльності «Аудиторські докази». До аудиторським доказам віднесені «первинні документи і бухгалтерські записи, які є основою фінансової (бухгалтерської) звітності, а також письмові роз'яснення уповноважених співробітників аудитуемого особи і інформація, отримана з різних джерел (від третіх осіб)» [8]. Однак даний перелік далеко не повний і не є вичерпним. При реалізації вимог даного стандарту виникають труднощі, пов'язані з визначенням необхідної і достатнього обсягу доказової інформації по конкретних ділянках і об'єктах аудиту.

Більш того, за допомогою одного лише вивчення документів неможливо виявити багато порушень і спотворень, так як деякі факти можуть не знаходити свого відображення в документах або ж оформлятися в них свідомо неправильно. Тому несистематизований підхід при перевірці документів видається неефективним і недостатньо надійним методом. Джерела доказової інформації через відмінностей в видах діяльності компаній, а також в залежності від мети і конкретного об'єкта перевірки, можуть значно варіюватися.

Отже, однією з найважливіших задач внутрішнього аудиту на сьогоднішній день є систематизація та деталізація джерел доказової інформації щодо конкретних напрямків і ділянок аудиту з урахуванням галузевої приналежності організації, а також їх угруповання по процедурам і напрямками аудиторських робіт. В такому випадку інформаційну базу внутрішнього аудиту будуть органічно доповнювати дані обліку інших систем: управлінського та статистичного.

Таким чином, інформаційне забезпечення внутрішнього аудиту дуже різноманітно і ґрунтується на бухгалтерській

інформації, що включає оперативні, ретроспективні і перспективні дані податкової, статистичної, аналітичної, планової, нормативно-правової, технічної, соціальної та інших видах інформації.

Інформаційна база внутрішнього аудиту також повинна бути заснована на даних, які не містяться в системах обліку, тобто позаоблікових даних.

Тоді, джерелами доказової інформації будуть не тільки бухгалтерські записи, які є основою звітності, а й дані внутрішньої поза облікової інформації: техніко-економічна документація, а також зовнішня Позаоблікова інформація; міжгалузеві дані за видами здійснюваної діяльності; економічні огляди та публікації в спеціальних виданнях; статистичні дані та дані маркетингових досліджень; матеріали арбітражних судових справ; матеріали за результатами податкових перевірок; аудиторські висновки та звіти зовнішніх аудиторів та інші.

Дослідний етап передбачає формування робочого плану (конкретизація завдань, строків та виконавців) та експертних груп.

Основними структурними елементами перевірки є:

- контроль інвестицій - полягає у виявленні та мінімізації джерел фінансових відтоків, пов'язаних з інвестуванням капіталом. За підсумками може бути прийняти рішення про проведення збалансованої політики компанії. До її складу зазвичай включається перенаправлення коштів на інші виробничі або господарські потреби;

- контроль збереження активів - включає в себе виявлення зловживань і реальний облік зношеності засобів. Своєчасна заміна матеріальної бази підприємства є гарантом успішної роботи;

- контроль структури капіталу - відноситься скоріше до регулятивної політики компанії. Визначення фактичних припливів і відтоків дозволяє більш ефективно розподіляти кошти на

розширення виробництва, виплату відсотків по кредитах і ін.;

- контроль процесів постачання, перевезень та реалізації – виявляє малоефективні ланки в ланцюжках забезпечення виробничих і господарських потреб, перевезеннях, маркетингових досліджень і логістики. Важливим етапом є оцінка ефективності витрачання трудових ресурсів і сировини, які надають переважне вплив на величину собівартості;

- контроль дотримання законодавства - ставить за мету виключити негативні наслідки за результатами перевірки правоохоронними органами;

- контроль облікової і бухгалтерської документації – запобігає навмисні і випадкові помилки і дозволяє додатково контролювати складену звітність.

Четвертий етап – аналітичний, присвячується обробці отриманих даних та розрахунку відповідних показників. На цьому етапі здійснюється також і аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів впливу.

П'ятий етап - прийняття рішення і складання документів за результатами внутрішнього аудиту.

На цьому етапі відбувається формулювання висновків на підставі результатів аналізу отриманих показників аудиту підприємств з метою розробки пропозицій та рекомендацій стосовно заходів з корегування визначених «слабких місць», реалізації резервів та розвитку. На етапі узагальнення результатів здійснюється ознайомлення осіб, що приймають рішення з висновками та надаються консультації з прийняття рішень стосовно заходів, що впроваджуються. Крім того відбувається планування контрольних заходів.

Розробка рекомендацій може бути доручена експертам, але повинна проходити з обов'язковою участю керівників і фахівців підприємства.

На шостій, заключній, стадії, що являє собою контрольний етап, здійснюється, за рахунок зворотного

зв'язку, впровадження пропозицій і рекомендацій у практичну діяльність і результатів здійснення заходів та їх ефективність. Крім того, в проміжок часу, між здійсненням аудиту необхідно проводити моніторинг впливу некерованих чинників та вчасно вносити пропозиції, щодо рішень, які приймаються.

Висновки за даними дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Уточнено визначення внутрішнього аудиту, в якому зроблені додаткові акценти на пріоритетність в процесі внутрішнього аудиту пошуку резервів ефективності діяльності організації та обґрунтування заходів з підтримки її конкурентних переваг. Крім того, обґрунтовано місце внутрішнього аудиту в системі внутрішньогосподарського контролю з урахуванням виявлених особливостей використовуваного методичного інструментарію і організаційного забезпечення різних видів контролю.

Також наведено організаційну модель, яку можна розглядати як типову, що надає можливість на її основі побудувати моделі аудиту для кожного його виду.

В розвиток цієї теми, на подальших етапах дослідження, передбачається вироблення адекватної потребам підприємств залізничного транспорту методичної та організаційної моделі функціонування системи внутрішнього аудиту, вдосконалення форм і методів проведення внутрішнього аудиту спеціалізованих для об'єктів дослідження, розробка шляхів вдосконалення та адаптації внутрішнього аудиту для цілей управління з урахуванням світового і вітчизняного досвіду та вимог міжнародних стандартів внутрішнього аудиту.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародні стандарти аудиту та Кодекс професійної етики бухгалтерів і

- аудиторів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/document/81073/D6.pdf>
2. Бутинець Ф.Ф., Лайчук С.М. Організація та методика аудиту Підручник.- Житомир: ПП «Рута», 2002.- 592с.
3. Дорош Н.И. Аудит: методологія і організація. Монографія./ Н.И. Дорош – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2001. – 402 с.
4. Дорош Н.И. Аудит: Теорія і практика. Монографія. /Н.И. Дорош — К.: ”Знання”, 2006. – 497 с.
5. Кулаковська Л.П. Організація і методика аудиту: Навч. посібник. [Текст]/ Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча// -К.: Каравела, 2004.-568 с.
6. Усач Б.Ф. Організація і методика аудиту :Підручник / Б.Ф.Усач, З.О. Душко, М.М. Колос . – К.: «Знання»,2006.-296 с.
7. Іванова Н. А., Ролінський О. В. Організація і методика аудиту. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 216 с.
8. Собко В.В., Верхоглядова Н.І., Шило В.П., Ільїна С.Б., Брадул О.М. Організація і методика проведення аудиту; Навчально-практичний посібник. — К.: ВД «Професіонал», 2004. — 624 с.
9. Філозоп О.В. Питання внутрішнього аудиту в економічній літературі / О.В. Філозоп // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 3 (15). / Відп. ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 376 с. – С. 317-328
10. Про аудиторську діяльність в Україні [Електронний ресурс]: [Закон України від 22.04.1993 № 3125-ХІІ, редакція від Редакція від 13.06.2012, підстава 4711-17]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>
11. Організація бухгалтерського обліку/ за редакцією професора Ф.Ф. Бутенця.-3-є вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2002.-592 с.
12. Організація оцінки людського капіталу на підприємствах залізничного транспорту / Т.І. Єфіменко, Т.О. Петухова // Вісник економіки транспорту і промисловості: зб. наук. – практ. статей. -Харків: УкрДАЗТ, 2012. - Вип. 37. – С. 186-191.
13. Філозоп О.В. Розвиток внутрішнього аудиту в Україні: організація і методика. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 22 с.